

Марџа ТОМИЋ, научни сарадник
Проф. др Данијела СПАСИЋ
Проф. др Јелена РАДОВИЋ-СТОЈАНОВИЋ
Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд

ДОИ: 10.5937/bezbednost2401041T

УДК: 343.973:343.811-055.2(497.11 Пожаревац)“2020/2021“

Оригинални научни рад

Примљен: 22. 5. 2023. године

Ревизија: 13. 10. 2023. године

Датум прихватања: 13. 2. 2024. године

Социјално-демографске карактеристике затвореница у Казнено-поправном заводу Пожаревац

Апстракт: Циљ рада је да прикаже резултате истраживања о социјално-демографским карактеристикама затвореница у КПЗ Пожаревац. У тексту су представљене одређене економске теорије криминала, с обзиром да постоји много теоријских концепција који се баве односом сиромаштва и криминала. Ауторке полазе од претпоставки економских теорија криминала, па у том смислу може бити значајна релација између лоших социјално-економских услова, ниског социјално-економског статуса и вршења кривичних дела, посебно у домену имовинског криминалитета. Путем истраживања, на основу података прикуљених уишником на узорку од 81 затвореница из КПЗ, закључили смо да њихов низак социјално-економски положај може бити повезан са извршењем кривичних дела која су претежно економске природе. Желеле смо и да проширимо постојећа сазнања о социјално-економском положају затвореница у Републици Србији, а подаци у овом раду показали су да ишшанице припадају популацији која је на ивици сиромаштва.

Кључне речи: затворенице, сиромаштво, низак социоекономски статус, Србија.

Увод

Анализирајући карактеристике и обим женског криминала у савременим друштвима, видимо да је учешће жена у укупном криминалу неколико пута ниже од учешћа мушкараца и да жене чине мање злочина од мушкараца. Међутим, однос женског и мушког криминала није константан, већ се разликује у зависности од земље, времена и врсте криминалног понашања.

Злочин жена у европским земљама и Сједињеним Америчким Државама углавном се креће од 5% до 25% укупног криминала (Liddell, Martinovic, 2013). Учешће жена у укупном криминалу у Србији је такође увек било далеко испод учешћа мушкараца. У периоду 2006–2015. године учешће жена у укупном броју осуђених лица остало је стабилно и кретало се између 9,1% (2008) и 10,1% (2010). Структуру женског криминала у готово свим земљама карактерише повећано учешће жена у лакшим кривичним делима, која се врше без или уз мало насиља, и за која нису потребне велика вештина и храброст. Највећи број злочина које су починиле жене везан је за испуњавање њихових традиционалних родних улога домаћице и мајке. Економски и социјални положај жене у друштву и процес родне социјализације јесу фактори који најзначајније утичу на женски криминал. Место које жена има у друштву и њена родна социјализација утичу на обим и структуру женског криминала. За жене уопште, најкарактеристичнија су кривична дела која имају економску димензију, укључујући и мање врсте професионалног криминала. Ова кривична дела чешће чине жене ради обезбеђења основних средстава за живот, а ређе ради богаћења и из користољубља (Николић-Ристановић, Константиновић-Вилић, 2018: 233).

Злочини против имовине и даље играју значајну улогу у женском криминалу у Србији. Иако међу женским имовинским деликтима доминирају крађа и тешка крађа, жене се почињу појављивати и као извршиоци неких имовинских деликата са елементом насиља, попут разбојништва, које су у нашим условима некада готово искључиво чинили мушкарци.

Студије и приступ

Економска теорија криминалитета традиционално карактерише криминалну активност као избор који произилази из ниског ризика да се буде откривен, ухваћен. Ово гледиште види ниске приходе појединца као један од основних подстицаја за криминално дело, и сходно томе, криминал ће бити већи у заједницама са већом неједнакошћу у приходима. Непоштовање друштвених вредности и норми, недостатак друштвене подршке, неповерење и ниска кохезија заједнице јесу механизми који сугеришу везу између неједнакости прихода и криминала. Постоје бројне студије које указују на везу између неједнакости прихода и криминала и сматрају да је однос између ових елемената потпуно валидан. Ши и Пу (Hsieh, Pugh, 1993) су спровели метаанализу 34 студије међу земљама о односу између неједнакости прихода и насилног криминала, и закључили да су стопе криминала веће у друштвима са већом неједнакошћу. Блау и Блау (Blau, Blau, 1982) су утврдили да је економска неједнакост повезана са насилним злочинима у Сједињеним Државама, док је Кели (Kelly, 2000) закључила да су пљачке, напади и укупан криминал под утицајем неједнакости прихода. Кук и др. (Cook et al 2013) су утврдили да су приходи на врху подстицаја за криминал. У њиховој метастудији је утврђено да у САД постоји позитивна веза између убистава и неједнакости прихода. Као што сугеришу горе цитиране студије, теоријски аргументи и емпиријски докази у великој мери подржавају везу између неједнакости прихода и криминала.

Утицај економских фактора на криминал може да буде непосредан или посредан. Претпоставља се да лош материјални статус и други облици економске депривације и друштвене маргинализације делују непосредно, будући да су у значајној позитивној вези са незапосленост, препуштањем уличној интеграцији и сл. Сиромаштво, незапосленост и отуђеност смањују солидарност и заједништво и негативно утичу на вредносни систем. Резултат свега наведеног огледа се у повећању стопе криминала и укупног нивоа насиља у друштву (Југовић, 2008).

Теоријске претпоставке и запажања да су сиромаштво и низак друштвени и економски статус важни узроци криминала верификоване су кроз велики број емпиријских студија спроведених у европским земљама и Америци у последње три деценије (Драса, Machin, 2015). Истраживања су се кретала у неколико праваца, а најважније истраживачке области, како су их резимирали Драка и Машин (2015), биле су: однос криминала и тржишта рада, проучавање последица незапослености на криминал, утицај ниске зараде на улазак у криминал, ниско образовање и криминал. Резултати емпиријских истраживања потврдили су везу између незапослености, сиромаштва и криминала. „У друштву са значајном неједнакошћу у приходима, јаз између прихода ће бити велики и стога ће дати подстицај људима на дну расподеле прихода да почине злочин. Бити на доњем крају дистрибуције дохотка мора се сматрати озбиљнијим разлогом него бити привремено незапослен.” (Nilsson, 2004: 3).

Нека емпиријска истраживања посвећена су потврђивању везе између демографских карактеристика становништва, економског и социјалног положаја у друштву и криминала. Опште демографске карактеристике становништва утичу на криминално понашање. Демографске карактеристике као што су старост, пол и раса су међу најмоћнијим индивидуалним факторима ризика од криминала. (Warr, 1998)

Низак социјално-економски статус огледа се у лошем образовном профилу, ниским примањима и животу често на ивици сиромаштва. Преступници имају лошије образовање, вишу стопу незапослености од остатка становништва, нижи приход и вишу стопу сиромаштва (Rosenfeld, Messner, 2013). Све ово чак у већој мери важи за оне који су починили имовинска кривична дела и кривична дела са елементима насиља, а посебно за затворску популацију (Радовић-Стојановић, Томић, 2019). Без обзира на различита мишљења о овом питању, чињеница је да је сиромаштво један од генератора криминалног понашања, посебно имовинских кривичних дела. Сиромаштво репродукује и друге криминогене услове, јер неповољан друштвени и материјални статус негативно утиче на стабилност породице. Важан економски фактор када је реч о сиромаштву је незапосленост.

Лидел и Мартиновић (2013) у студији *Womens Offending*, како наводе Чесни-Линд и Паско (Chesney-Lind, Pasko 2004: 95) кажу да је женски криминал „дубоко узрокован местом жене” у друштву. Став је да су жене које чине криминална дела маргинализоване и сиромашне, јер су имале мало могућности за формално образовање и/или развој радних вештина (Ropes Berry et al., 2018). Аустралијска статистика (Liddell, Martinovic, 2013) то потврђује. У 2008. години 75% жена у затвору примало је социјалну помоћ. Њихов следећи најчешћи извор прихода били су породица и пријатељи (29%). Само 13% је имало пуно радно време. Насупрот томе, 51% мушкараца је примало социјалну помоћ, 38% је радило пуно радно време, а 39% добијало новац од породице и пријатеља. Жене се такође суочавају са посебним потребама у области мајчинства, често као примарни старатељи за своју децу. Постоји општи консензус истраживача (види у Liddell, Martinovic: Convery, 2009; Sheehan, et.al., 2007) да су потребе жена у систему кривичног правосуђа различите, веће и сложеније од потреба мушкараца (Liddell, Martinovic, 2013).

У последњих неколико деценија, криминолози и социолози су уложили веће напоре у разумевање везе између жена и криминала. Користећи инструменталне разлике у приступу истраживању криминала, дошли су до закључка да жене чине релативно низак проценат учесника у злочину, као и до релативно ниске стопе процесуирања (Lacey, 2018). Такође, истраживања женске популације међу осуђеницама показала су да жене чине око 10% укупне затворске популације. Сматрамо да је чињеница да су жене углавном мањина у затворској популацији смањила интересовање истраживача (Lacey, 2018). Ту је и чињеница да је већи проценат женских него мушких преступника који су примарни старатељи мале деце (Dahlberg, Gustavsson, 2008).

У краком прегледу теорија које се односе на Србију издвојићемо Југовића, Бркића и Патић (2008), који посматрају друштвене неједнакости и сиромаштво као узроке криминала, док Радовић-Стојановић и Томић (2016) истичу да су привредни систем и развојни процеси у привреди у транзицији у великој економској кризи, да одражавају економске услове живота и рада становниш-

тва и утичу на криминал. Ђукићево (2017) истраживање указује на чињеницу да су имовинска кривична дела у директној сразмери са незапосленошћу (Ђукић, 2017).

Социоекономске карактеристике извршилаца кривичних дела истраживали су Вукосављевић, Дражић и Тењовић (2014). Њихово истраживање се, међутим, односило на осуђене за кривична дела крађе и разбојништва само једног КПЗ (КПЗ Пожаревац, Забела) и није обухватило већи број испитаника / целокупно становништво. Једину свеобухватну статистичку базу о кривичним делима и карактеристикама извршилаца кривичних дела у Републици Србији има Републички завод за статистику, са подацима о извршиоцима кривичних дела у Републици Србији. На основу ових података урађена је студија о утицају демографских и економских фактора на учиниоце кривичних дела у Републици Србији у 2019. години (Радовић-Стојановић, Томић, 2019).

У литератури се разматрају следећа објашњења нижег криминалитета жена у односу на мушкарце (Јадрешин, Мустапић, 2014): (1) жене чине неупоредиво мање злочина од мушкараца, (2) женски злочини изгледају мање опасни од злочина мушкараца; у структури женског криминалитета доминирају имовинска кривична дела, док је физичко насиље ограничено углавном на породичне или интимне односе, (3) кривичне санкције боље делују на жене него на мушкарце, (4) кривична дела жена су мање сензационална од кривичних дела мушкараца, па су мање интересантна за лаичку јавност и стручне кругове, са изузетком проституције.

Имамо студије о српским затворима за жене које су спровели многи истраживачи: Константиновић-Вилић и сар., 2013; Николић-Ристановић, 2000; Игњатовић и Љубичић, 2011; Кнежић, 2017; Мршевић, 2016; Стевановић, 1998; Шпадијер-Џинић и сар., 2009, који су се бавили проблемима жена у затвору, али нису анализирали њихов социјално-економски статус (видети у: Савић, Кнежић, 2019).

Наше истраживање је резултат све већег интересовања за утицај економских фактора на настанак криминала и продора економске теорије у истраживање криминала.

Метод

За потребе нашег истраживања издвојили смо податке о учешћу женске популације у укупној популацији осуђених за кривична дела у Републици Србији у 2020. години: од укупног броја осуђених пунолетних лица, око 10% су жене (Републички завод за статистику, 2021). Такође, постоје подаци о учешћу женске популације у укупном броју осуђених за кривична дела у Републици Србији за 2020. годину: од укупно 25.487 осуђених за кривична дела, број жена је 2.750 (Републички завод за статистику, 2021).

Претпоставка истраживања била је да жене које су осуђене на затворску казну и које издржавају казну у КПЗ Пожаревац по својим социоекономским карактеристикама припадају групи која је релативно сиромашна или је испод границе сиромаштва. У овом тексту анализирали смо социодемографске показатеље статуса жена из КПЗ Пожаревац, како бисмо утврдили да ли жене у узорку припадају популацији у ризику од сиромаштва, односно да ли је основна хипотеза истраживања тачна.

Увид у социоекономске карактеристике жена у КПЗ Пожаревац покушали смо да стекнемо кроз две врсте показатеља: (1) основне социодемографске и (2) економске.

Основни социодемографски показатељи били су године старости, брачни статус и место становања. Индикатор образовања био је ниво образовања.

Економски (материјални стандард) показатељи су запосленост, место становања, власништво над местом становања, број деце, висина укупних месечних примања домаћинства и социјалне накнаде.

Варијабле у овом истраживању су квалитативне и квантитативне:

- радни однос,
- место становања,
- власништво над стамбеним простором,
- број деце,

- износ укупног месечног прихода,
- социјална давања,
- старосна доб,
- брачно стање,
- степен образовања.

Подаци су прикупљени коришћењем стандардизованог анкетног упитника састављеног од три батерије питања са унапред понуђеним одговорима. Питања су била укратко формулисана и односила су се на конкретне показатеље социјалног и економског статуса испитаница.

Упитник је систематизован на основу унапред формулисаних индикатора који су се односили на: (1) основне демографске податке жена из узорка, (2) извршена кривична дела и услове живота у затвору и (3) свакодневни живот у затвору. Од испитаника се тражило да буду отворени и искрени приликом попуњавања упитника, како би подаци били објективни и ближи стварном стању.

Подаци су анализирани дескриптивном статистиком коришћењем СПСС 20.0 и хи-квадрат теста за анализу корелације неких варијабли.

Истраживање је реализовано у периоду од маја до новембра 2021. године. Објективно ограничење представљала је епидемија ковида 19, због чега је дизајн истраживања промењен у анкетни, у односу на првобитни који је предвиђао вођење дубинских интервјуа са осуђеницима.

У тексту који следи анализирали смо податке добијене путем упитника на узорку затвореница у КПЗ Пожаревац (укупно 81), осуђених за најтежа кривична дела попут убиства, наношења тешких телесних повреда, разбојништва, крађе и тешке крађе.

Све испитанице су анонимно попуниле упитник. Упитник је попуњен уз помоћ затворске асистенткиње која ради са затвореницима. Пошто је анкета обухватила затворски објект, било нам је потребно посебно одобрење за попуњавање упитника. Упитници су послати у затвор и подељени затвореницама. Попуњавање упитника трајало је неколико месеци, а испитанице су биле подељене у неколико група.

Резултати

У отвореном, полузатвореном и затвореном блоку у женском затвору смештено је око 300 жена. У зависности од кривичних дела за која су осуђене, у једном смештајном блоку имале су право на изласке викендом или на посете, а у другом су биле потпуно лишене излазака и посета.

Жене смештене у пожаревачком затвору имају могућност да се додатно образују, а скоро све су обухваћене свакодневним радним активностима. Оне који бораве у отвореним и полуотвореним блоковима имају могућност изласка викендом, а дозвољене су и посете у затвору.

Испитанице које су чиниле узорак (њих 81) осуђене су за најтежа кривична дела и смештене у затвореном блоку. Овај блок је изабран зато што су затворенице у њему биле заинтересоване да учествују у анкети, и било их је лакше анкетирати из техничких разлога, јер нису имале дозвољен излаз из установе, па су увек биле на броју. Структура испитаница из узорка по извршеним кривичним делима приказана је у табели 1.

Табела 1. Структура испитаница према извршеним кривичним делима

Убиство	9
Наношење тешких телесних повреда	1
Угрожавање безбедности	1
Посредовање у проституцији	1
Насиље у породици	1
Разбојништво	14
Крађа	11
Тешка крађа	23
Превара	4
Продаја дроге	13
Изазивање опште опасности	1
Кријумчарење људи	1
Непријављивање кривичног дела	1

Видимо да је 65 кривичних дела (више од 80%) у којима се стиче новчана добит. Дакле, највише кривичних дела односи се на материјалну корист.

Како су навеле Николић-Ристановић и Константиновић-Вилић (2018), код жена уопште у структури криминала доминира имовински криминал, кривична дела која имају економску димензију, са циљем обезбеђивања средстава за живот. Основне демографске карактеристике испитаница приказане су у следећој табели.

Табела 2. Демографски показатељи испитаника, старости, место становања, степен образовања, брачно стање, број и старости деце

Испитанице	Број	%
Старост		
до 30 година	18	22,2
од 31 до 40 година	29	35,8
од 41 до 50 година	22	27,2
преко 50 година	12	14,8
Место становања		
Село	21	26
Град	51	63
Приградско насеље	9	11
Степен образовања		
Средње образовање	31	38,3
Основна школа	24	29,6
Више образовање	11	13,6
Без образовања	9	11,1
Занат	6	7,4
Брачно стање		
Неудата	23	28,4
Разведена	22	27,2
Ванбрачна заједница	19	23,5
Удата	10	12,3
Удовица	7	8,6
Број деце		
1	25	35
2	29	39
3	14	19
4	5	7
Старост деце		
Малолетно	44	54,3
Одрасло	28	34,6
И једно и друго	9	11,1
Укупно	81	100%

Осуђенице у узорку су углавном млађе жене, из старосне категорије од 30 до 40 година. Највећи број испитаница је у периоду у којем се одвија секундарна социјализација, а како ћемо даље из података видети, вероватно су тада започеле криминалну каријеру. Меснер и Розенфилд (Messner, Rosenfeld 2007) су закључили да званични подаци указују на чињеницу да су млади и жене као социјално угрожене групе у већем ризику да постану починиоци злочина.

Образовни профил жена у узорку је неповољан, 57% је у групи без образовања или са основним и занатским образовањем. Значајне разлике међу женама у образовању јављају се у зависности од узраста (Табела 3), са тенденцијом да су млађе жене генерално боље образоване – међу њима су више заступљене жене са средњим образовањем, а мање жене са завршеном основном школом. Жене без школе појављују се само у најстаријој старосној групи. Ниско образовање жена у узорку је негативан показатељ њиховог социјалног статуса. Драка и Машин (Draca, Machin, 2015) сумирали су налазе који повезују ниско образовање и криминал којим се прибавља материјална добит, што можемо уочити у нашем узорку.

Табела 3. Спйеиен образовања и узраси

Старост	Степен образовања					Укупно
	Основна школа	Занат	Средње образовање	Више образовање	Без образовања	
до 30	6	1	1	0	2	10
%	8,3	1,4	1,4	0,0	2,8	13,9
31-40	6	3	13	5	2	29
%	8,3	4,2	18,1	6,9	2,8	40,3
41-50	6	2	11	2	0	21
%	8,3	2,7	15,2	2,8	0,0	29,0
Преко 50	2	0	3	4	3	12
%	2,9	0,0	4,2	5,6	4,1	16,8
Укупно	20	6	28	11	7	72
%	27,8	8,3	38,9	15,3	9,7	100,0

Све испитанице су до доласка у установу биле повремено радно активне. У половини случајева радиле су на пословима за које

су били довољни основна школа или занат, што указује на слабо плаћена занимања. Остале испитанице су радиле на радним местима са средњом стручном спремом, што у нашим условима значи да су ти послови били исподпросечно плаћени. Овај показатељ социјалног статуса указује на нижи ниво на лествици, и као што је Нилсон (Nilsson 2004) утврдио, они који су приморани да раде слабо плаћене послове и који су због тога у лошијем економском статусу и окружењу, имају тенденцију да у таквим приликама почине криминал од којег имају материјалну корист. Губитак посла након затварања, испитанице су доживеле као значајно погоршање социјалног и материјалног статуса.

Табела 4. Прејлед сѝрукѝуре узорка њо радним местѝима

Радно место		%
са основном школом	27	34,3
Занат	17	20
са средњом школом	30	37,1
са вишом или високом дипломом	7	8,6

Од укупног броја испитаница, 44,9% је пре доласка у установу користило социјалну помоћ, и то у два облика, кроз дечије додатке и кроз друга социјална давања. Међутим, како су социјална давања и дечји додаци у Србији испод границе нормалног материјалног стандарда, приходи остварени на овај начин нису доприносили њиховим укупним примањима, нити су били довољни да им обезбеде пристојан живот пре доласка у установу. Према подацима за Србију (Министарство за рад, борачка и социјална питања), дечији додаток је између 3.000 и 5.500 динара по детету (<https://www.beograd.rs/lat/zivot-u-beogradu/3903-decji-dodatak/>), и то ако су испуњени сви услови за његово остваривање. То је још један показатељ друштвеног и материјалног положаја испитаница који у негативном контексту показује њихово место на друштвеној лествици.

Табела 5 показује да постоји статистички значајна корелација између социјалне помоћи и степена образовања испитаника

$\chi^2 (1, N = 78) = 3,939, p = 0,047$. Добијени налази указују да је међу испитаницама са нижим степеном образовања (основна школа, занат, без образовања) више прималаца социјалне помоћи у виду дечјег додатка и других социјалних давања у односу на испитанице са високим образовањем (средња школа, више образовање). Израчуната вредност Крамеровог $B = 0,251$ говори нам да постоји умерено јака веза између варијабли.

Табела 5. *Степен образовања и коришћење социјалне помоћи*

Коришћење социјалне помоћи	Степен образовања					Укупно
	Основна школа	Занат	Средње образовање	Више образовање	Без образовања	
дечији додаток	2	2	6	0	2	12
%	2,6	2,6	7,7	0,0	2,6	15,4
друга социјална давања	8	0	4	1	2	15
%	10,3	0,0	5,1	1,3	2,5	19,2
без социјалне помоћи	9	4	19	9	2	43
%	11,5	5,1	24,4	11,5	2,6	55,1
дечји додаток и друга социјална давања	2	0	2	1	3	8
%	2,6	0,0	2,5	1,3	3,8	10,3
Укупно	21	6	31	11	9	78
%	27,0	7,7	39,7	14,1	11,5	100,0

Како су примаоци социјалне помоћи генерално социјално најугроженија категорија становништва, затворенице су, осим што су физички и материјално одвојене од своје деце, и на овај начин у веома тешком положају. Социјална примања која добија већина наших испитаница указују на лош материјални стандард живота, што се поклапа са закључком Радовић-Стојановић и Томић (2019) и Ђукић (2017) да економски услови живота снажно утичу на криминал.

Табела 6. *Прејлед структуре узорка према коришћењу социјалне помоћи*

Коришћење социјалне помоћи	%	
дечији додаток	14	17,2
друга социјална давања	16	19,8
без социјалне помоћи	43	53,1
дечји додаток и друга социјална давања	8	9,9

Видимо да је већина жена у узорку живела у граду или приградском насељу, што им је омогућило да лакше изврше кривично дело. Већина злочина се дешава у урбаним срединама (Gumus, 2003). Како је Бурбано (Burbano, 2021) утврдио, већина злочина почињена је у градовима. „Чињеница да је више криминала у градовима него у руралним подручјима логична је са статистичке тачке гледишта, јер у градовима живи више људи, а самим тим и веће су шансе да се злочини почине. Ту су и већи број и очигледнији случајеви друштвених и економских неједнакости, аспеката који, врло често, покрећу кривична дела.” (Burbano, 2021: 1)

Табела 7. Прејлед сѝрукѝуре узорка по месѝу сѝановања

Место становања		%
Село	21	25,9
Град	51	63,0
Приградско насеље	9	11,1

Две трећине испитаница нема у власништву стамбени простор, односно само трећина њих су власнице. Поседовање непокретности није довољан показатељ лошег материјалног стања, међутим, у комбинацији са свим другим варијаблама сиромаштва, може да пружи обухватну слику социоекономског статуса наших испитаница. С обзиром на све, нерасполагање било каквом имовином додатно погоршава њихов низак материјални положај и не омогућава стварање нових могућности и образаца стицања за себе или своју децу.

Табела 8. Прејлед сѝрукѝуре узорка према власништѝву над нејокрејношћу у којој живе

Власништво над имовином		%
стан или кућа у власништѝву	27	33,3
стан или кућа у власништѝву родитеља	23	28,4
Подстанар	15	18,5
стан или кућа у власништѝву партнера (или другог члана породице)	16	19,8

Сиромаштво се најчешће посматра као вишедимензионални концепт. Димензије које су идентификоване као важне за разумевање и концептуализацију сиромаштва јесу материјални стандард (приходи, потрошња и имовина), здравље, образовање, индивидуалне активности (укључујући рад), политички утицај, друштвени контакти и везе, окружење и несигурност (економска и физичка) (Матковић, 2014). У Србији је једна врста референтних буџета минимална и просечна потрошачка корпа. Обе корпе су засноване на подацима из Анкете о потрошњи домаћинстава. Према подацима за 2020. годину минимална прехранбена корпа за трочлано домаћинство износила је око 37.000 динара, док је просечна потрошачка корпа износила око 73.000 динара (подаци преузети са сајта Министарства трговине, туризма и телекомуникација).

Стопа ризика од сиромаштва представља проценат лица чија су расположива еквивалентна примања нижа од прага ризика од сиромаштва, који је у 2020. години износио у просеку 22.000 динара месечно за једночлано домаћинство (<https://www.stat.gov.rs/publikacije>).

У нашем узорку, врло мало испитаница живи само; углавном су то вишечлана домаћинства у којима преовладавају деца. Као што је горе у раду наведено, већи проценат жена него мушкараца преступника су примарни старатељи мале деце (Covington, Bloom, 2003).

Затворенице из нашег узорка имале су месечна примања знатно нижа од месечних примања домаћинства на најнижем нивоу материјалне ускраћености.

Табела 9. Прејлед стурктуруе узорка йрема укуйним месечним йриходима домаћинсйва

Износ		%
до 20.000 динара	53	65,5
до 30.000 динара	8	9,9
до 40.000 динара	13	16,0
до 50.000 динара	7	8,6

Табела 10 показује да најнижа месечна примања имају испитанице без образовања, као и испитанице са основном школом. Највећа месечна примања имају испитанице са средњом и високом стручном спремом.

Табела 10. Месечни приход и степен сиручне сиреме

Месечни приход		Степен образовања					Укупно
		Основна школа	Занат	Средње образовање	Више образовање	Без образовања	
до 10.000 динара	%	9	0	4	2	7	22
		12,3	0,0	5,5	2,7	9,6	30,1
до 20.000 динара	%	3	0	3	1	1	8
		4,1	0,0	4,1	1,4	1,4	11,0
до 30.000 динара	%	2	3	5	3	0	13
		2,7	4,1	6,8	4,1	0,0	17,8
до 40.000 динара	%	1	2	4	0	0	7
		1,4	2,7	5,5	0,0	0,0	9,6
до 50.000 динара	%	4	1	13	5	0	23
		5,5	1,4	17,8	6,8	0,0	31,5
Укупно	%	19	6	29	11	8	73
		26,0	8,2	39,7	15	11,0	100,0

Већина испитаница (65%) не може да обезбеди најосновније услове за живот. Можемо их чак сврстати у категорију екстремно сиромашних, јер се екстремно сиромаштво дефинише у односу на тзв. линију исхране, па се за екстремно сиромашне сматрају сви појединци који не могу да задовоље ни основне потребе за храном (Републички завод за статистику, 2008). Термин екстремно сиромаштво се у свету користи и за означавање сиромашних који, према критеријумима најсиромашнијих земаља, зарађују мање од 1,25 долар дневно (Матковић, 2014). Сходно томе, затворенице у узорку спадају у групу екстремно сиромашних.

Закључак

Констатујемо да затворенице у КПЗ Пожаревац имају лоше социјално-економске услове за живот. Показало се да је највећи број њихових кривичних дела везан за стицање материјалне користи, што је уско повезано са социјално-економским положајем. Затворенице

су углавном млађе жене, старости од 30 до 40 година. Званични подаци указују на чињеницу да су млади и жене као социјално угрожене друштвене групе у већем ризику да постану починиоци кривичних дела. Образовни профил жена у узорку је неповољан; више од половине је у групи без образовања или основног и занатског образовања. Све затворенице су повремено радно активне у слабо плаћеним занимањима. Од укупног броја испитаница, скоро половина су кориснице социјалне помоћи. Затворенице из нашег узорка имају месечна примања знатно нижа од месечних примања домаћинства на најнижем нивоу материјалне ускраћености. Велика већина испитаница не може да обезбеди најосновније услове за живот.

С обзиром да нисмо радиле интервјуе са испитаницама (због ковида 19), и имамо само квантитативне податке, можемо претпоставити, на основу њиховог укупног положаја, да испуњавају одређене услове који их смештају у одређени криминални миље: нефункционална партнерства, ниско образовање, велики број деце, лоше плаћени и привремени послови, приходи домаћинства екстремног сиромаштва, коришћење материјално неадекватне социјалне помоћи и живот у граду.

Желимо да истакнемо да је истраживање било експлоративног карактера. С обзиром да нисмо располагали подацима на националном нивоу које бисмо упоредили са подацима из нашег истраживања, оставља се могућност даљих истраживања у проширеном контексту.

Литература

1. Burbano, L. (2021). Why Is Crime Higher In Cities Than In The Countryside? *Tomorrow City*, <https://tomorrow.city/a/crime-in-cities>.
2. Blau, JR., Blau, PM. (1982). The Cost of Inequality: Metropolitan Structure and Violent Crime. *Am Sociol Rev*, 47: 114-129.
3. Council of European Union. (2004). *Joint report by the Commission and the Council on social inclusion*. Brussels.

4. Covington S. S. Bloom B. E. (2003). *Gendered Justice: Women in the Criminal Justice System*. Gendered Justice: Addressing Female Offenders. Academic Press.
5. Cook, PJ, Machin, S., Marie, O., Mastrobuoni, G. (2013). Crime Economic in Its Fifth Decade, in: *Lessons from the Economics of Crime*. Cook, PJ, Machin, S., Marie, O. and Mastrobuoni, G. (eds.) MIT Press.
6. Dahlberg, M., Gustavsson, M. (2008). Inequality and Crime: Separating the Effects of Permanent and Transitory Income. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 70: 129-153.
7. Draca, M., Machin, S., (2015). Crime and Economic Incentives. *Annual Review of Economics*. 2015, 7: 389-408.
8. Ђукић, С. (2017). Имовински деликти као појавни облици криминалитета и економско-социјални криминогени фактори. *Војно дело*, 5/2017. 109-125.
9. Eurostat, [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Glossary:At_risk_of_poverty_or_social_exclusion_\(AROE\)](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Glossary:At_risk_of_poverty_or_social_exclusion_(AROE))
10. Gumus, E. (2003). *Crime in Urban Areas: An Empirical Investigation*. MPRA Paper No. 42106.
11. Hsieh, CC., Pugh, MD. (1993). Poverty, income inequality, and violent crime: A meta-analysis of recent aggregate data studies. *Crim Justice Rev*, 18: 182-202.
12. Јадрешин, А., Мустапић, Ј. (2014). Жене које чине казнена дјела. *Животи и школа*, 32 (2/2014), 60, стр. 129-136.
13. Kelly, M. (2000). Inequality and crime. *Rev Econ Stat*, 82: 530-539.
14. Константиновић-Вилић, С. (2013). *Феминистичка криминологија: теоријски оквир о родним обележјима криминалијетета*. Зборник Правног факултета у Нишу.
15. Матковић, Г. (2014). *Социјална инклузија и Тим за смањење сиромаштва*, Влада Републике Србије. Београд. Студија: мерење сиромаштва – теоријски концепти, ситуација и препоруке за Републику Србију.
16. Messner, SF., Rosenfeld, R. (2007). Political restraint of the market and levels of criminal homicide: A cross-national application of institutional-anomie theory. *Social Forces*, 75: 1393-1416.
17. Ministry of Trade, Tourism and Telecommunications, <https://arhiva.mtt.gov.rs/informacije/potrosacka-korpa/>

18. Ministry of Labour, Veterans and Social Affairs, <https://www.minrzs.gov.rs/srb-lat/socijalna-davanja>
19. Nilsson, A. (2004). *Income inequality and crime: The case of Sweden*. Institute for Labor Market Policy Evaluation (IFAU) Working paper 2004: 6.
20. Николић-Ристановић, В., Константиновић-Вилић, С. (2018). *Криминологија, четврто измењено и доуњено издање*.
21. Патић, Б., Југовић, А., Бркић, М. (2008). *Социјалне неједнакости и сиромаштво као социјални контексти криминала*. Факултет Политичких наука, Годишњак 2008.
22. Republic of Serbia, Republic Statistical Office, Press release, number 282, year. LXXI, 15. 10. 2021. Income and living conditions survey.
23. Republic of Serbia, Republic Statistical Office, Press release, number 195, yr. LXXI, 14. 7. 2021. Judicial statistics.
24. Радовић-Стојановић, Ј., Томић, М. (2019). Социоекономске карактеристике пунолетних учинилаца кривичних дела у Републици Србији, *НБП – Журнал за криминалистичку и право*, 24(1): 49-62.
25. Rosenfeld, R., Messner, S.F. (2013). *Crime and the Economy*, Sage, 2013.
26. Ropes Berry, K., Kennedy, S.C., Lloyd, M., Veeh, C.A., Tripodi, S.J. (2018) The Intersectional Effects of Race and Gender on Time to Reincarceration. *Justice Quarterly* [online]: 1-30.
27. Савић, М., Кнежић, Б. (2019). Подршка осуђеницама: поглед изнутра. *Зборник Института за криминологија и социологија истраживања*. Vol. XXXVIII, 3: 7-24.
28. Liddell, M., Martinovic, M. (2013). Women's Offending: Trends, Issues and Theoretical Explanations. *International Journal of Social Inquiry*. Volume 6, Number 1 pp. 127-142.
29. Lacey, N. (2018). Women, crime and character in the 20th century. *Journal of the British Academy*, 6, 131-167.
30. Вукосављевић, Г. Т., Дражић, Р., Тењовић, Л. (2014). Perpetrators of theft, perpetrators of robbery and unconvicted population: differences in immorality and socioeconomic characteristics. *Psychological Research*. Vol. XVII (2) 2014, p. 105-120.
31. Warr, M. (1998). Life-course transitions and desistance from crime. *Criminology*. Vol. 36, 183-216.

Socio-Demographic Characteristics of Women in the Požarevac Penitentiary

Abstract: *The aim of the paper is to present the data of the research that dealt with the socio-economic characteristics of women in the Požarevac Penitentiary. The text presents only certain economic theories of crime, given that there are many theoretical concepts that deal with the relationship between poverty and crime. The authors are of the opinion that economic theories of crime are an appropriate framework for this paper, given that the data from our research indicate that the respondents come from poor socio-economic living conditions, and have a low socio-economic status. Economic theories of crime explain variations in crime rates through the variety of offerings and factors that individuals face, so their low status and the criminal acts for which they were convicted are in accordance with this general statement. The paper, based on the data collected through a questionnaire on a sample of 81 women from the Penitentiary, confirmed their status of poverty and a possible link to the commission of crimes mostly of an economic nature. We want to expand the existing knowledge about the socio-economic status of women prisoners in the Republic of Serbia. The data showed that the respondents belong to a population on the brink of poverty.*

Keywords: *women prisoners, poverty, low socio-economic status, Serbia.*